

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA HỌC
*******&*******

NGUYỄN XUÂN TRƯỜNG

TÌM HIỂU NÉT THANH LỊCH CỦA NGƯỜI HÀ NỘI HIỆN NAY
QUA KHẢO SÁT MỘT SỐ PHỐ CỔ HÀ NỘI

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC THS.LÊ THỊ CÚC

HÀ NỘI – 2013

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành bài khóa luận này, tôi nhận được sự giúp đỡ của nhiều tập thể và cá nhân.

Tôi xin gửi lời cảm ơn tới tập thể cán bộ Thư viện Quốc gia, Thư viện Đại học Văn hóa Hà Nội, Viện Nghiên cứu Văn hóa – Những người đã nhiệt tình giúp đỡ để tôi có thể tìm được các nguồn tài liệu cần thiết phục vụ khóa luận.

Xin chân thành cảm ơn tất cả những người dân tại những nơi tôi đi khảo sát đã nhiệt tình tham gia phỏng vấn và trả lời bảng hỏi điều tra.

Đặc biệt, tôi xin gửi lời cảm ơn đến cô Lê Thị Cúc – giảng viên khoa Văn hóa học là người đã trực tiếp hướng dẫn tôi trong suốt quá trình làm khóa luận một cách nhiệt tình và tận tụy.

Do thời gian có hạn và nhiều nguyên nhân chủ quan và khách quan khác, chắc chắn bài khóa luận của tôi còn nhiều thiếu sót. Tôi rất mong nhận được sự góp ý của người đọc để tôi có cơ hội hoàn thiện bài khóa luận hơn nữa.

Xin trân trọng cảm ơn!

Hà Nội, ngày 27 tháng 5 năm 2013

Sinh viên

Nguyễn Xuân Trường

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	4
Chương 1. TỔNG QUAN CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ “THANH LỊCH” VÀ NHỮNG BIỂU HIỆN THANH LỊCH CỦA NGƯỜI HÀ NỘI XƯA.....	9
1.1 Quan niệm về “Thanh lịch”	9
1.1.1 Khái niệm “Thanh lịch” trong từ điển tiếng Việt.....	9
1.1.2 Quan niệm về “Thanh lịch” của một số nhà nghiên cứu	10
1.1.3 “Thanh lịch” thể hiện qua ca dao, tục ngữ truyền thống	11
1.2 Những biểu hiện “Thanh lịch” của người Hà Nội xưa.....	12
1.2.1 Tổng quan về vùng đất và con người Hà Nội.....	12
1.2.2 Thanh lịch – Một nét văn hóa tiêu biểu của người Hà Nội xưa	17
Tiểu kết chương 1	25
Chương 2. THỰC TRẠNG THỂ HIỆN SỰ THANH LỊCH CỦA NGƯỜI HÀ NỘI HIỆN NAY Ở KHU PHỐ CỔ	26
2.1 Khái quát một số đặc điểm chính của khu phố cổ Hà Nội hiện nay	26
2.1.1 Giới thiệu chung	26
2.1.2 Khái quát về lịch sử	27
2.1.3 Đặc trưng văn hóa khu phố cổ Hà Nội hiện nay	28
2.2 Những biểu hiện thanh lịch của người Hà Nội ở khu phố cổ hiện nay.....	30
2.2.1 Biểu hiện sự thanh lịch trong ẩm thực.....	30
2.2.2 Biểu hiện sự thanh lịch trong giao tiếp ứng xử	32
2.2.2 Biểu hiện sự thanh lịch trong trang phục.....	33
2.2.4 Biểu hiện sự thanh lịch trong nhà ở.....	35
2.2.5 Biểu hiện sự thanh lịch trong lao động sản xuất.....	35
2.2.6 Biểu hiện sự thanh lịch trong thưởng thức văn hóa nghệ thuật.....	37

2.2.7 Biểu hiện sự thanh lịch trong vui chơi giải trí.....	38
2.2.8 Biểu hiện sự thanh lịch trong hoạt động tín ngưỡng tôn giáo.....	40
2.2.9 Biểu hiện sự thanh lịch trong sử dụng phương tiện đi lại.....	41
Tiểu kết chương 2	44
Chương 3. MỘT SỐ NHẬN ĐỊNH VÀ GIẢI PHÁP DUY TRÌ, PHÁT HUY SỰ THANH LỊCH CỦA NGƯỜI HÀ NỘI HIỆN NAY	46
3.1 Những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của người Hà Nội thể hiện qua sự thanh lịch từ xưa đến nay	46
3.2 Tác động của “toàn cầu hóa” đối với truyền thống thanh lịch của người Hà Nội	49
3.3 Các giải pháp bảo tồn và phát huy truyền thống thanh lịch của người Hà Nội hiện nay	56
KẾT LUẬN.....	60
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	62
PHỤ LỤC	63

MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Thăng Long - Hà Nội được ví như trái tim của cả nước. Mảnh đất này là nơi “địa linh nhân kiệt”, nơi hội tụ, lan tỏa tinh hoa văn hóa của mọi vùng trên cả nước Việt Nam.

Suốt hàng nghìn năm lịch sử, từ khi Lý Thái Tổ định đô ở Thăng Long, cùng với các triều đại phong kiến độc lập, tự chủ như Lý, Trần, Hậu Lê, Tây Sơn,... cho đến ngày hôm nay; Thăng Long Hà Nội đã thu hút biết bao nhiêu những con người tài giỏi, lịch lãm của bốn phương đổ về.

Mảnh đất lịch sử nghìn năm này, nơi hội tụ khí thiêng dân tộc đã hun đúc và đào luyện nên nét tinh tế của người Hà Nội mà bất cứ ai, khi đã nhập vào đều sẽ tự nguyện chuyển đổi hành vi theo, để trên cơ sở đó cùng xây dựng và phát huy những phẩm chất văn hóa tốt đẹp, nhẹ nhàng mà tinh tế, vươn đến sự thành đạt lâu dài của người Thăng Long.

Sống nơi thị thành, được tiếp xúc, giao lưu kinh tế, văn hóa đa dạng. Người Hà Nội luôn toát lên sự lịch lãm, ăn nói có duyên, hoạt bát lịch sự... Đó chính là những nét văn hóa riêng của người Hà Nội. Những phẩm chất tốt đẹp đó của người Thăng Long được chắt lọc và kết tinh từ mọi miền đất nước và cả tinh hoa văn hóa bên ngoài. Trong quá trình hội nhập giao lưu văn hóa bốn phương đã tạo cho con người nơi đây tính cách vừa thuần hậu, lịch sự vừa hào hoa, phong nhã và mang đậm phong cách riêng biệt.

Nét đẹp văn hóa của người Hà Nội thể hiện trong lối sống, trong ứng xử với môi trường tự nhiên và môi trường xã hội. Đó chính là phẩm chất thanh lịch của người Thăng Long. Từ lâu, Hà Nội vẫn tự hào về vẻ đẹp thanh lịch của mình, vẻ đẹp làm nên bản sắc văn hóa Thăng Long – Hà Nội. Phẩm chất thanh lịch Hà

thành được thể hiện trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, trong ăn mặc, trong văn hóa giao tiếp, trong văn hóa ẩm thực,...

Trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, nét thanh lịch của người Hà Nội đang dần mai một nên rất cần bảo tồn và phát huy nét văn hóa Hà Thành này.

Với ý nghĩa thực tiễn đó, chúng tôi đã tiến hành nghiên cứu đề tài “Tìm hiểu nét thanh lịch của người Hà Nội hiện nay qua khảo sát một số phố cổ Hà Nội”.

2. TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

“Nét thanh lịch của người Hà Nội” là đề tài đã được rất nhiều tác giả nghiên cứu. Ta có thể kể đến một số công trình nghiên cứu về đề tài này như:

Hà Nội 36 phố phường của Thạch Lam, đây là tập bút kí của nhà văn về những câu chuyện, những mảnh đời, những đặc sản, những thú chơi... tất cả làm nên nét văn hóa tinh túy của Hà Nội.

Nhà Hà Nội học Nguyễn Vinh Phúc cũng có tới 12 tập sách về Hà Nội: Đường phố Hà Nội, Hà Nội, Hà Nội con đường dòng sông lịch sử, Cuộc khởi nghĩa Hai Bà Trưng ở Hà Nội qua những năm tháng, Hỏi đáp 1000 năm Thăng Long - Hà Nội, Văn hiến Thăng Long, Hà Nội thành phố nghìn năm, Hồ Hoàn Kiếm và Đền Ngọc Sơn, Mặt gương Tây Hồ, Thần tích nội thành, Phố và đường Hà Nội...

Người Hà Nội thanh lịch, văn minh”, *Kỷ yếu Hội thảo khoa học kỷ niệm 995 năm Thăng Long - Hà Nội*, năm 2005. Trong đó có rất nhiều bài viết đặc sắc của các nhà khoa học chuyên nghiên cứu về “Hà Nội học”

Tác giả Lê Văn Ba với bài viết “*Gieo mầm thanh lịch từ trong mỗi gia đình*” nói về vấn đề cần phải giữ gìn và phát huy truyền thống thanh lịch từ cấp độ nhỏ nhất là trong mỗi gia đình.

Các tác giả Phạm Xuân Hằng và Lê Kim Sơn với bài viết “*Về phạm trù thanh lịch – mấy vấn đề nhận thức và đề xuất*” nói về những nhận thức và đề xuất về phát huy truyền thống thanh lịch của người Hà Nội hiện nay.

Nhà nghiên cứu Giang Quân với tham luận “*Giao thoa thanh lịch truyền thống với văn minh hiện đại trong nếp sống người Hà Nội hôm nay*” nói về những biến đổi của nét thanh lịch hiện nay trong bối cảnh đất nước đang trong thời kì công nghiệp hóa – hiện đại hóa.

...

Những công trình nghiên cứu và tác phẩm trên đã tạo điều kiện cho tôi trong quá trình nghiên cứu đề tài của mình.

3. MỤC ĐÍCH VÀ NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

3.1 Mục đích nghiên cứu

Đề tài muốn tìm hiểu về sự thanh lịch của người Hà Nội hiện nay. Thanh lịch là một nét văn hóa độc đáo, riêng biệt, được hun đúc và lưu truyền qua nhiều thế kỉ tạo nên phong cách riêng của con người và vùng đất Hà Nội nhưng hiện nay nét văn hóa này đang bị mai một.

3.2 Nhiệm vụ nghiên cứu

Để làm rõ mục đích nghiên cứu, nhiệm vụ của đề tài giải quyết các vấn đề sau:

- Tìm hiểu tổng quan cơ sở lý thuyết về “Thanh lịch” và những biểu hiện thanh lịch của người Hà Nội xưa.
- Thực trạng thể hiện sự thanh lịch của người Hà Nội hiện nay
- Đánh giá và lý giải nguyên nhân chính tác động đến sự thay đổi nét thanh lịch của người Hà Nội hiện nay. Trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp duy trì, phát huy truyền thống thanh lịch trong thời hiện đại của người Hà Nội.

4. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHẠM VI NGHIÊN CỨU

4.1 Đối tượng nghiên cứu

Người Hà Nội và văn hóa vùng đất Hà Nội thể hiện qua lối sống, nếp sống, tính cách con người nơi đây.

4.2 Phạm vi nghiên cứu

Một số phố cổ Hà Nội trong giai đoạn hiện nay.

5. CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

5.1 Cơ sở lý luận

Để tiến hành nghiên cứu đề tài, chúng tôi đã áp dụng một số lý thuyết văn hóa học và nhân học như sau:

- Lý thuyết văn hóa tộc người và biến đổi văn hóa tộc người. Khái niệm tộc người ở đây có thể hiểu là một tộc người cụ thể trong cộng đồng 54 tộc người ở Việt Nam nhưng cũng thể hiện là nhóm cộng đồng thuộc một tộc người nào đó. Cụ thể trong khóa luận, tác giả muốn đề cập đến tộc người Kinh nhưng chỉ tìm hiểu một nhóm cộng đồng người Kinh sinh sống ở khu vực Hà Nội. Cộng đồng này hình thành và phát triển theo chiều dài lịch sử ở khu vực Hà Nội và tạo nên tổng thể lối sống, nếp sống, tính cách riêng. Nhưng cùng với thời gian, những biểu hiện văn hóa tộc người đó chắc chắn có sự biến đổi.
- Lý thuyết văn hóa vùng và đặc trưng văn hóa vùng. Lý thuyết này cho chúng ta biết tùy theo không gian văn hóa sẽ hình thành những tiểu vùng văn hóa khác nhau. Sự phân biệt vùng văn hóa này với vùng văn hóa khác lấy tiêu chí là đặc trưng văn hóa vùng (thể hiện qua nhiều yếu tố như: lối sống, nếp sống, văn hóa nhận thức, văn hóa tổ chức đời sống, tính cách con người,...). Qua đó qui chiếu để thấy tiểu vùng văn hóa Thăng Long – Hà Nội có những đặc trưng văn hóa

vùng riêng biệt và một trong những biểu hiện đó là nét thanh lịch của người Hà Nội.

5.2 Phương pháp nghiên cứu

Chúng tôi kết hợp nhiều phương pháp nghiên cứu khác nhau:

- Phương pháp điền dã để khảo sát thu thập thông tin. Địa điểm khảo sát tại một số khu phố cổ như phố Hàng Bông, phố Hàng Gai, phố Thuốc Bắc và một số khu phố khác.
- Phương pháp khảo sát điều tra bằng bảng hỏi về biểu hiện thanh lịch của người Hà Nội hiện nay.
- Phương pháp phỏng vấn sâu người dân địa phương. Chúng tôi tiến hành phỏng vấn các đối tượng khác nhau về lứa tuổi, giới tính, nghề nghiệp chủ yếu sinh sống ở các khu phố cổ như phố Hàng Bông, phố Cửa Đông, phố Thuốc Bắc... và một số khu vực khác của Hà Nội.
- Kết hợp phương pháp phân tích, tổng hợp, so sánh, đối chiếu các nguồn tài liệu tham khảo khác nhau phục vụ khóa luận.

6. KẾT CẤU CỦA ĐỀ TÀI

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Phụ lục, Mục lục, Tài liệu tham khảo, nội dung đề tài gồm 3 chương:

Chương 1. Tổng quan cơ sở lí luận về “Thanh lịch” và những biểu hiện “thanh lịch” của người Hà Nội xưa.

Chương 2. Thực trạng thể hiện sự thanh lịch của người Hà Nội hiện nay ở một số khu phố cổ.

Chương 3. Một số nhận định và giải pháp nhằm duy trì và phát huy sự thanh lịch của người Hà Nội.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Duy Anh, 1992, *Việt Nam văn hóa sử cương* 1939, Nxb Tp Hồ Chí Minh, tái bản.
2. Toan Ánh, 1992, *Nếp cũ. Con người Việt Nam*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh tái bản.
3. Vũ Bằng, 2010, *Miếng ngon Hà Nội*, NXB Kim Đồng, tái bản.
4. Vũ Bằng, 2010, *Thương nhớ mười hai*, NXB Thời Đại, tái bản.
5. Phan Kế Bính, 1990, *Việt Nam phong tục* 1915, Nhà xuất bản Tp Hồ Chí Minh, tái bản.
6. Hà Đình Đức, 2005, *Phong cách người Hà Nội*, *Tin tức* số 1912, thứ năm 7/7/2005 và số 1913, thứ sáu 8/7/2005
7. Thạch Lam, 2012, *Hà Nội 36 phố phường*, NXB Văn học, tái bản.
8. Vũ Ngọc Phan, 1987, *Những năm tháng ấy*, NXB Văn học.
9. Hoàng Phê, 1988, *Từ điển Tiếng Việt*, NXB Khoa học Xã hội, Hà Nội.
10. Đặng Duy Phúc, 1996, *Thăng Long – Đông Kinh – Hà Nội quê hương và nơi hội tụ nhân tài*, Nhà xuất bản Hà Nội.
11. Nguyễn Vinh Phúc, Chu Hà, Trần Lê Văn, 1982, *Ca dao, ngạn ngữ Hà Nội*, Hội văn nghệ Hà Nội xuất bản.
12. Nguyễn Vinh Phúc, 2000, *Cái giá trị nhất của Hà Nội là con người Hà Nội*, *báo Sài Gòn giải phóng* số 8351 ngày 04/10/2000
13. Hoàng Đạo Thúy, 1996, *Hà Nội thanh lịch*, Nhà xuất bản Giáo dục.
14. Thành ủy – UBND TP Hà Nội – Ban chủ nhiệm chương trình KX.09, 2005, *Người Hà Nội thanh lịch, văn minh – Kỳ yếu Hội thảo khoa học kỷ niệm 995 năm Thăng Long - Hà Nội*, Nhà xuất bản Hà Nội.
15. Lý Công Uẩn, 1010, *Thiên đô chiếu*.
16. Một số trang web, tài liệu, thông tin trên internet